

Vlaams-Nederlandse dagen voor Industriële archeologie

---

25 en 26 maart 2011 in Brugge en Lichtervelde

Sinds 1981 worden er regelmatig Vlaams-Nederlandse dagen voor Industriële Archeologie georganiseerd. De eerste was in Houthalen in de Belgische Kempen. Ik was er bij. In de loop van de jaren was ik deelnemer in o.a. Boom, Antwerpen, Genk en Brussel. Ik hielp zelf zo'n dag organiseren op het Hembrugterrein in de Zaanstreek. Destijds waren het vooral jongen mensen. Die zijn nu soms de boegbeelden van de industriële archeologie; bijvoorbeeld Adriaan Linters. Hij is een onvermoeibaar docent in Gent en Lille.

Daarnaast is hij een belangrijk Europees propagandist voor het industrieel erfgoed. In de Brugse brouwerij 't Hamerke was een discussie over de toekomst van de Vlaams-Nederlandse samenwerking. In Brugge waren voor de tweede wereldoorlog 23 brouwerijen. Ze zijn geleidelijk opgekocht door Interbrew, nu de grootste brouwer in de wereld. In de 19de eeuw was het beleid van de Belgische staat er op gericht om de consumptie van jenever te vervangen door bier. Men wilde dronkenschap en sociale narigheid tegen gaan. Daarin was men erg succesvol. Sommige brouwerijen brouwden tafelbier, dat ook geschikt werd geacht voor kinderen. Het complex van 't Hamerke is nog gedeeltelijk intact. In de kelder is een brouwerij museum en boven is een café. Het centrum van Brugge is dichtbij.

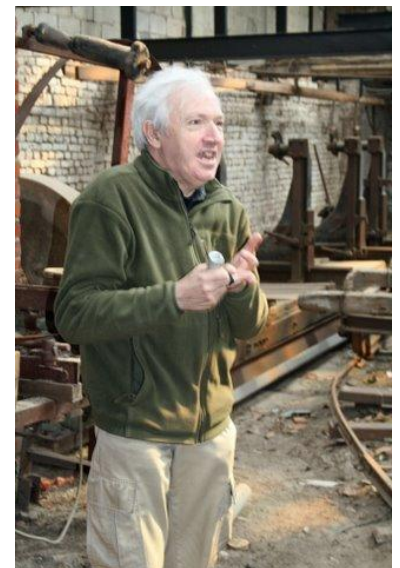
Lichtervelde is een dorp halverwege Brugge en Roesselaere. Het is een landbouwdorp in het Brugse Ommeland. Het dateert uit de middeleeuwen. In de 19de eeuw werd het een spoorwegknooppunt. Er was nauwelijks industrie. Het bekendste was de harmonicafabriek de firma Callewaert. De trekzak van Callewaert was een begrip in delen van Europa. Op zaterdag waren wij op de site Vancoillie. De ochtend werd besteed aan het bespreken van een aantal erfgoedprojecten.

Thema van de bijeenkomst

Het thema was de rol van de vrijwilliger in het behoud van het industrieel erfgoed.

De brouwerij de Snoek in Alveringen in Zuid-West Vlaanderen dateert uit 1870. Toen lokale enthousiastelingen de brouwerij wilden behouden, was de algemene reactie: Niet weer een brouwerij. Maar deze brouwerij bleek voor Belgische begrippen uniek. Hij lag namelijk in de Eerste Wereldoorlog achter het IJzerfront. In de rest van België hebben de Duitsers alle brouwketels en ander gereedschappen van de brouwerijen in beslag genomen om ze te kunnen omsmelten voor gebruik in de wapenindustrie. De bierbrouwers achter het front verdienden echter fortuinen met de levering van bier aan de frontsoldaten. Het gebouw is gerestaureerd. Het wordt geheel in bedrijf gehouden door vrijwilligers. Men moet rond zien te komen van toegangsgelden en het verhuren van het café. Het is een zware opgave voor de vrijwilligers om de boeken elk jaar kloppend te krijgen.

In Oisterwijk is men bezig een grote stoommachine in de Koninklijke Lederwarenfabriek te restaureren. Deze stoommachine van Belgisch fabricaat leverde vele jaren stroom voor de fabriek. Het complex is nu in handen van de gemeente. Een aantal jaren hebben vandalen en koperdieven hun gang kunnen gaan. Er zijn nu 25 vrijwilligers bezig het gedeelte waar de machine staat, te reinigen. De machinekamer is weer glasdicht en ontdaan van de spontane

Adriaan Linters, erevoorzitter van de Vlaamse Vereniging voor Industriële Archeologie. Vele jaren voorvechter van een Europees erfgoed beleid voor industriële monumenten.

groenvoorziening. Men heeft de bedoeling de machine weer in beweging te brengen. Ambitieuw, maar men moet zelf letterlijk “het wiel uitvinden”.

De Preetjesmolen in West-Vlaanderen is een kleine standerdmolen, die werd gebruikt om vlas te zwingelen. Dit is een bewerking waardoor de houtvezel kapot wordt geslagen zodat linnen overblijft. Er is met geen mogelijkheid is te verzinnen waarmee met zo’n molen geld opgebracht kan worden. En dat is tegenwoordig vaak wel een voorwaarde voor subsidie. En ongeveer om de tien jaar moet de molen geschilderd, gerepareerd en van nieuw rieten dan worden voorzien.

In Boom, in de Rupelstreek waren eens 150 steenbakkerijen. Elke boer met een stuk land kon een steenbakkerij beginnen. Geleidelijk kwam er schaalvergroting en concentratie. Rond 1980 kwam de streek in verval en ontvolkte. De kleiputten werden gebruikt door het dumpen van (Nederlands chemisch) afval. In 1984 werd begonnen met een verenging tot behoud van industriële monumenten. Bevlogen vrijwilligers hebben met veel moeite het erfgoed van de steenbakkerijen weten te behouden. Er is nu een levendig museum, ook gerund door vrijwilligers. Een van de dorpen is nu beschermd dorpsgezicht. De zorg voor het industrieel erfgoed en de bodemsanering heeft er toe bijgedragen dat de streek nu weer nieuwe bewoners aantrekt.

Den Haag staat niet bekend als een industriestad. Het was wel een stad met veel industrie zoals ijzergieterijen, rijtuigfabrieken en bierbrouwerijen. Het beleid van de gemeente was om de stad als een kantorenstad en het centrum van internationaal recht te profileren. Bijna alle sporen van het industriële verleden zijn uitgewist. Er is nu een project om een aantal muurschilderingen met reclame weer in hun oude luister te herstellen. In Londerzeel in België is ook zo’n project gaande.

Het ultieme pettenbazen museum

De site Vancollie, zoals men dat in Vlaanderen noemt, is een complex van houtzagerij, olieslagerij en graanmalerij. In 1846 werd op deze plek een molen gebouwd. Deze werd in 1919 vervangen door andere vormen van aandrijving. Het bedrijf bleef tot 1997 in gebruik bij de laatste twee uitbaters, zus en broer Isabelle en Germain Vancollie. Zij overleed op 80 jarige leeftijd in 1997. Ze hadden de hoop uitgesproken dat hun bedrijf als museum voor de gemeenschap bewaard zou blijven. De gemeente heeft het aangekocht. Er werden o.a. asielzoekers ondergebracht. Maar nu is het woongedeelte gerestaureerd. Er is een ontvangstruimte voor de gemeente aan gebouwd. De lokale heemkunde vereniging gebruikt de bovenverdieping van het woonhuis. De werkplaatsen zijn een tijds capsule vol met tweedehands werktuigen. De aandrijving van de maalderij gebeurt door een heel oude scheepsdieselmotor.

Ook de kollerstenen van de olieslagerij worden aangedreven door een hele oude één cilinder dieselmotor. Er stond een oude oliepers in het gebouw. Het was echt kruip-door-sluip-door. Alles was onverlicht. Het gaf de indruk van de dark satantic Mill zoals ze in de 19de eeuw in Engeland bestonden. Maar het gaf ook een indruk hoe de kleine Zaanse stoomolieslagerijen er uitgezien moeten hebben. Het bedrijf deed sterk denken aan de Zaanse pettenbazen die de molens van de grote kooplieden verder exploiteerden toen die overgingen op stoom. Lang hielden ze met kunst- en vliegwerk en tweedehands spullen hun bedrijfjes in de marge gaande. Het zal nog een hele klus worden dit complex verder te restaureren.

Hieronder volgt een beeldimpressie van Vancollie.

Door: Jur Kingma

Beeldmateriaal: Jur Kingma

De maalderij, olieslagerij en zagerij Vancoillie in Lichtervelde. Links het nieuwe bezoekerscentrum.

Een drijfwerk met houten en ijzeren onderdelen.

Een werktuig om de zagen te slijpen.

De riemen in het drijfwerk zijn onderdeel van de tijdscapsule. Ze zijn waarschijnlijk niet volstrekt betrouwbaar.

De kraan is ook een staaltje zelfwerkzaamheid. Hij bestaat o.a. uit een stuk geklonken molenwiek, wat ijzeren balken en een Amerikaanse lier.

De zagerij: een Hybride bandzaagmachine van balken en gietijzer. Het lijkt een eigen maaksel.

De hydraulische oliepers.